

Mirjana Borucinsky, Sandra Tominac Coslovich

**FORMALNO I FUNKCIONALNO U JEZIKU:
SYSTEMSKA FUNKCIONALNA GRAMATIKA
U ODNOSU NA OSTALE FUNKCIONALNE
GRAMATIKE I KOGNITIVNOLINGVISTIČKE
PRISTUPE**

dr. sc. Mirjana Borucinsky, Pomorski fakultet, mborucin@pfri.hr, Rijeka
dr. sc. Sandra Tominac Coslovich, Pomorski fakultet, stominac@pfri.hr, Rijeka

pregledni članak

UDK 81'36

rukopis primljen: 19. 6. 2015.; prihvaćen za tisak: 3. 12. 2015.

U ovome radu opisuje se systemska funkcionalna gramatika (SFG) (Halliday 1985, 1994, Halliday i Matthiessen 2004, Fawcett 2010) kao jedna od temeljnih tradicijskih funkcionalnih gramatika. Uz kratki uvod o formalnim i funkcionalnim pristupima opisu jezika, u radu se opisuju nastanak i razvoj systemske funkcionalne gramatike, njezina dva temeljna modela (sydneyjski i cardiffski) te se pojašnjavaju najvažniji pojmovi kao što su leksikogramatika, metafunkcije, izbor i položaj. Nadalje, razmatra se položaj SFG-a u odnosu na ostale tradicijske funkcionalne teorije kao što su funkcionalna gramatika (Dik 1989, 1991), gramatika uloga i referenci (Foley i Van Valin 1984, Van Valin i LaPolla 1997), funkcionalizam Zapadne obale (Givón 1995, 2001, Hopper 1987, 1992 Hopper i Thompson 1984) te u odnosu na kognitivnolingvističke pristupe (tj. netradicijski funkcionalizam) posebno konstrukcijsku gramatiku (Lakoff 1987, Fillmore i Kay 1993, Kay i Fillmore 1999, Goldberg 2006, Michaelis i Lambrecht 1996, Croft 2001) u nastojanju da se pokažu prednosti ovoga teorijskog okvira.

***Ključne riječi:** systemska funkcionalna gramatika; tradicijski funkcionalizam; netradicijski funkcionalizam; leksikogramatika*

1. Uvod

Cilj svake lingvističke teorije opisati je pojavnosti u jeziku, objasniti jezičnu strukturu te način na koji je jezik povezan s mišljenjem i svijetom oko nas. U povijesti lingvistike postoje različiti pristupi koji imaju isti cilj, ali polaze od različitih postavki. U

opisu jezika razlikujemo dva osnovna pristupa: formalni pristup opisu jezika i funkcionalni pristup opisu jezika.

Valja istaknuti da podjela na formalne i funkcionalne pristupe opisu jezika nije u potpunosti jednoznačna. Pristupi nisu samo funkcionalni ili formalni, već i funkcionalni pristupi teže formalnosti, odnosno sustavnom, preglednom opisu jezika. Neke teorije stoga je teško svrstati u jedan ili drugi okvir. Teorije koje nose oznaku funkcionalnih imaju poveznice s formalnim teorijama, kao što je to slučaj s leksičkom funkcionalnom gramatikom (Kaplan i Bresnan 1982) koja predstavlja most između formalnih i funkcionalnih pristupa. U ovome radu teorije svrstavamo u jednu ili drugu skupinu s obzirom na usmjerenost na jezični oblik (formalne teorije) i jezičnu funkciju (funkcionalne teorije) te prema poimanju sintakse kao autonomne discipline odvojene od semantike i pragmatike (formalne teorije) ili poimanju da sintaksu nije moguće proučavati, a da se u obzir ne uzmu značenje i okolina u kojoj se jezične strukture pojavljuju (funkcionalni pristupi¹).

U radu se iznose samo osnovne značajke formalnih pristupa koje su bitne za usporedbu s funkcionalnima, a naglasak je na funkcionalnim pristupima. Među samim funkcionalnim pristupima najistaknutiji je u novije vrijeme netradicijski funkcionalizam koji obuhvaća kognitivnolingvističke pristupe (usp. Belaj i Tanacković Faletar 2014). U radu se nastoji pokazati da i tradicijski funkcionalizam, točnije SFG kao jedna od temeljnih funkcionalnih teorija može dati valjan uvid u gramatičke strukture.

2. Formalni pristupi opisu jezika

Jezik, smatraju formalni lingvisti, valja opisati nezavisno od njegove uporabe u komunikaciji, a temeljni je zadatak lingvиста opisati model jezične sposobnosti, a ne jezične izvedbe (Chomsky 1965: 4). Jezik služi za izražavanje misli², a svaka ljudska jedinka posjeduje urođenu sposobnost za usvajanje jezika³ (engl. *Language Acquisition Device*, Chomsky 1965). Teorijski okvir za formalne pristupe opisu jezika postavio je Chomsky (1957, 1965), a formalne teorije nazivaju se još i generativnima⁴.

Sintaksu, smatraju generativni gramatičari, treba proučavati odvojeno od semantike zbog nejasnoće semantičkih pojmova i nemogućnosti preciznog formuliranja značenja (Chomsky 1957: 93), ali i odvojeno od pragmatike, tj. uloge koju jezik ima u društvenoj zajednici.

Generativni pristupi opisu jezika iznimno su formalizirani i ne mogu objasniti mnoge vidove gramatičke strukture te im je najveći nedostatak taj što jezik proučavaju

¹ O podjeli na formalne i funkcionalne pristupe opisu jezika usp. primjerice Sampson 1980, Robins 1997, Van Valin 2001 i Joseph 2002.

² Unutar generativne gramatike, osnovna funkcija jezika nije komunikacija, već slobodno izražavanje misli. Jezik se, kao sredstvo izražavanja misli, smatra *ogledalom uma* (Mihaljević 1998: 9).

³ Govornik koji je naučio bilo koji jezik usvojio je sustav pravila i stekao sposobnost da može razumjeti i proizvoditi nove rečenice na tome jeziku. Taj govornik posjeduje podsvjesno ili prešutno znanje o jeziku (Mihaljević 1998: 13).

⁴ Drugi naziv za formalnu teoriju je generativna teorija, što pokazuje kako fluentni govornici mogu proizvoditi (generirati) nove, ovjerene izričaje u danome jeziku.

odvojeno od značenja i uporabe. Formalni pristupi ne objašnjavaju kako govornik koristi određeni jezik, tj. ne opisuju osnovnu funkciju jezika, a to je komunikacija.

3. Funkcionalni pristupi opisu jezika

Funkcionalni pristupi, za razliku od formalnih, u žarište stavljaju komunikaciju kao jednu od najvažnijih funkcija jezika u društvu, a značenje pri tome igra veliku ulogu. U ovom pristupu ističe se svrhovitost jezične djelatnosti. Funkcije jezika smatraju se ključem za razumijevanje lingvističkih procesa i struktura. Jezik nije *ogledalo uma*, već alat pomoću kojeg komuniciramo pa se i jezične strukture mogu opisati sa stajališta funkcija koje imaju u jeziku. Unutar funkcionalne paradigme jezik se konceptualizira kao instrument društvenog djelovanja među ljudskim jedinkama, a koristi se s namjerom da se uspostavi komunikacijski odnos. Prirodni jezik je, drugim riječima, sastavni dio komunikacijske kompetencije (engl. *communicative competence*) korisnika toga jezika.

Funkcionalisti, dakle, u većoj ili manjoj mjeri drže da su formalne gramatičke značajke motivirane funkcijama koje jezik ima, ponajprije komunikacijskom funkcijom. Povezivanjem funkcionalne deskripcije i tipoloških istraživanja možemo objasniti zašto su određene gramatičke značajke prisutnije u jezicima svijeta i zašto postojanje jedne značajke u nekome jeziku podrazumijeva i postojanje druge (usp. Greenbergove univerzalije, Greenberg 1966).

Prema Dirvenu i Friedu (1987: xi) funkcionalizam je pretežito bio zastupljen u Europi (ženevska škola, praška škola, londonska škola, nizozemski lingvisti), a formalizam u Sjedinjenim Američkim Državama (Bloomfield, Chomsky, Lakoff). Za razliku od formalnih ili generativnih pristupa koji su se gotovo svi razvili iz teorijskog okvira koji je postavio Chomsky, u funkcionalnim pristupima ne postoji samo jedan dominantan pravac ili istaknuti teoretičar pa je funkcionalnih pristupa stoga mnogo⁵.

Razvoj funkcionalizma u jeziku podudara se s početkom razvoja moderne lingvistike, tj. sa Saussureovim *Tečajem opće lingvistike* (*Cours de linguistique générale*, 1916), a prva promišljanja o funkcionalizmu u jeziku zapisuje Mathesius (1911). Lingvisti praške škole smatrali su da je fonološka, gramatička i sintaktička struktura jezika određena funkcijama koje jezik ima u društvu u kojem se koristi (Lyons 1981: 224) te da je funkcioniranje sustava znakova temeljno specifično obilježje ljudskoga jezika (Kovačec 2007: 137). Martinetova (1964) lingvistika prema Kovačecu (2007: 152) predstavlja most između europskog i američkog strukturalizma, a Martinet je najvjerniji nastavljatelj Saussureove misli i praške funkcionalne lingvistike. Martinet (1964) funkciju shvaća u njenom najjednostavnijem značenju, kao način na koji funkcionira prenošenje ljudskog iskustva, način na koji funkcionira komunikacija kao osnovna funkcija i

⁵ Van Valin (2001) razlikuje samo tri čisto funkcionalna pristupa: funkcionalnu gramatiku, sistemsku funkcionalnu gramatiku te gramatiku uloga i referenci.

osnovni razlog ljudskog jezika. Ostale funkcije⁶ izvedene su iz te temeljne funkcije. Stoga je zadatak lingvista odgovoriti na pitanje koju ulogu jezične jedinice imaju sa stajališta komunikacije. Martinet (1964) u pojedinim elementima izričaja otkriva tragove izbora, koji su važan dio SFG-a.

Ideje koje Martinet (1964) iznosi u opreci su s univerzalijama za kojima su tragali američki lingvisti. Martinet smatra da jezična jedinica može funkcionirati samo u nekom konkretnom jeziku budući da svakom jeziku odgovara posebna organizacija stvarnosti⁷ (Kovačec 2007: 153).

Funkcionalizmu praške škole i Martinetovu funkcionalizmu pridružuju se londonska škola (Firth 1957, Halliday 1961), nizozemski lingvisti Reichlin i Dik te mnogobrojni noviji pravci koji se razvijaju ponajprije u SAD-u.

Razvoj sociolingvistike, a time i naglaska na društvenom i komunikacijskom aspektu jezika, inicirali su u europskom okviru antropolog Malinowski i sociolog Bernstein, koji su utjecali na razvoj funkcionalističke misli u Europi i doprinijeli razvoju londonske škole.

Newmeyer⁸ (1998: 13–18) funkcionalne pristupe dijeli na izvanjski ili eksterni funkcionalizam (engl. *external functionalism*), integrativni funkcionalizam (engl. *integrative functionalism*) i ekstremni funkcionalizam (engl. *extreme functionalism*).

Eksterni funkcionalizam odbacuje pretpostavku da se formalni odnosi među gramatičkim jedinicama mogu opisati neovisno o semantičkom i pragmatičkom aspektu. Eksterni funkcionalizam smatra da ne postoje generalizirana sintaktička pravila, već da je gramatika sinkronijski semiotički sustav u kojemu su formalne jedinice povezane sa semantičkim i pragmatičkim jedinicama. Najekstremnije inačice takve teorije drže da je veza između oblika s jedne strane i značenja i uporabe jezika s druge strane prirodna u smislu da je formalna (sintaktička) struktura motivirana značenjem i uporabom. Najvažniji su predstavnici toga funkcionalnog pravca gramatika uloga i referenci (engl. *Role and Reference Grammar*, skraćeno GUR, Foley i Van Valin 1984, Van Valin i LaPolla 1997), funkcionalna gramatika (engl. *Functional Grammar*, skraćeno FG, Dik 1989, 1991) i sistemski funkcionalna gramatika (engl. *Systemic Functional Grammar*, skraćeno SFG, Halliday 1985, 1994, Halliday i Matthiessen 2004, Fawcett 2010).

Pravac eksternog funkcionalizma koji u suvremenoj lingvistici uživa najveći ugled kognitivna je gramatika (Langacker 1987, 1991, 1999). Iako je kognitivna gramatika nastala kao kritika na generativne gramatike koje su semantiku odvajale od sintakse, ona je u svojoj biti funkcionalna, a ne formalna jer jezik vidi kao semiotički sustav.

Drugi oblik funkcionalizma integrativni je funkcionalizam. Integrativni funkcionalisti ne opovrgavaju postojanje sustavnosti u jeziku, ali odbijaju Saussureovu podjelu na *langue* i *parole* te sinkroniju i dijakroniju, tj. gramatiku ne vide kao kontinuirani

⁶ O funkcijama jezika i podjeli funkcija koje su postavili Bühler i Jakobson usp. Kovačec (2007: 144).

⁷ Takvo se poimanje često naziva realizmom u jeziku.

⁸ Podjelu funkcionalnih pristupa koju preuzima i proširuje Newmeyer (1998) prvi iznosi Croft (1995).

dijakronijski proces gramatikalizacije, već kao sinkronijsku pojavu. Primjer takvog pristupa jeziku iznosi Hopper (1987: 141) u razvojnoj gramatici (engl. *Emergent Grammar*), koji smatra da i pravila sintaktičke strukture proizlaze iz uporabe jezika. Gramatiku ne vidi kao skup pravila koji posjeduju svi govornici jezične zajednice, već kao nešto što se razvija na temelju iskustva.

Treći oblik funkcionalizma prema Newmeyeru (1998) ekstremni je funkcionalizam. Predstavnici ovog pravca (tzv. kolumbijska škola, Garcia 1979, Diver 1995) smatraju da se svi aspekti gramatike mogu izvesti iz semantičkih i pragmatičkih čimbenika, a jedinu arbitrarnost priznaju leksiku. No, s obzirom na to da takav pristup nema mnogo predstavnika i da su stavovi koji idu u jednu ili drugu krajnost obično kratkoga vijeka i da ih se lako može opovrgnuti, ovaj pristup neće se detaljnije obrađivati u ovome radu.

Van Valin i LaPolla (1997: 2–4) zaključuju da postoje tri cilja koje lingvističke teorije imaju. Temeljni cilj lingvističke teorije opis je jezičnih pojava, a taj pojam uključuje opis pojedinačnih jezika, opis onoga što je zajedničko svim jezicima (tj. jezičnih univerzalija) te opis onoga po čemu se jezici međusobno razlikuju (tipologija jezika). Drugi zadatak lingvističke teorije pojašnjavanje je jezičnih pojava, a obuhvaća problematiku kako govornici koriste jezik u određenim situacijama, zašto prirodni jezici imaju određenu strukturu, što je zajedničko svim prirodnim jezicima, zašto postoje strukturalne razlike među jezicima, zašto se jezici mijenjaju, kako govornici proizvode i razumiju jezik u stvarnom vremenu, kakvo je znanje izvornoga govornika te kako se jezik usvaja. Navedene teme područja su kojima se različite lingvističke discipline bave, a nas u ovome radu zanima struktura jezika te kako govornici koriste jezik u određenim situacijama, odnosno zašto u određenim situacijama biraju određene strukture. Treća, ali ne i manje važna zadaća lingvističke teorije razumjeti je kognitivnu osnovu jezika.

S obzirom na to koja je od navedenih zadaća (ciljeva) u žarištu pojedine teorije, razlikuju se dvije perspektive:

- (i) sintaktocentrična perspektiva⁹,
- (ii) komunikacijska i kognitivna perspektiva.

Sintaktocentrična perspektiva podrazumijeva proučavanje i opis jezične strukture neovisno o psiholingvističkoj, komunikacijskoj ili društvenoj ulozi. Takva je teorija generativna gramatika.

Unutar komunikacijske i kognitivne perspektive jezik se doživljava kao sredstvo komunikacije, a dio je kognitivnih procesa. Takve se teorije među ostalim bave i odnosom jezika i drugih kognitivnih sustava (Van Valin i LaPolla 1997: 11).

⁹ S obzirom na autonomnost sintakse, Croft (1995) razlikuje šest funkcionalnih pristupa:

- (i) autonomistički funkcionalizam (Prince 1978, 1991);
- (ii) miješani formalizam/funkcionalizam (Dik 1978, 1989, Foley i Van Valin 1984, Van Valin i LaPolla 1997);
- (iii) tipološki funkcionalizam (Dixon 1977, Croft 1991);
- (iv) ekstremni funkcionalizam (García 1979, Diver 1995);
- (v) eksterni (izvanjski) funkcionalizam (Bates i MacWhinney 1989);
- (vi) integrativni funkcionalizam (Hopper 1987, 1988, Givón 1995).

Teorije koje odbacuju sintaktocentričnu perspektivu i sintaksu ne vide kao jedini i glavni aspekt jezičnoga opisa su funkcionalna gramatika (FG, Dik 1989, 1991), gramatika uloga i referenci (GUR, Foley i Van Valin 1984, Van Valin i LaPolla 1997), sistemska funkcionalna gramatika (SFG, Halliday 1985, 1994, Halliday i Matthiessen 2004, Fawcett 2010), tagmemika (Pike 1982), leksička funkcionalna gramatika (LFG, Kaplan i Bresnan 1982), gramatika glavom upravljanih fraznih struktura (HPSG, Pollard i Sag 1994), konstrukcijska gramatika (KG, Fillmore 1988, Fillmore, Kay i O'Connor 1988), autoleksička sintaksa (Sadock 1991) i dr.

Postoji i nekoliko lingvista čiji rad je važan za razvoj funkcionalističke misli, a koji se ne mogu svrstati ni u jedan pravac, a to su: M. Silverstein, R. Jackendoff, E. Prince, T. Givón, S. Kuno, L. Talmy, S. Thompson i A. Wierzbicka (Van Valin i LaPolla 1997: 11–12).

Butler (2003a: 34) rad Princea i Kunoa naziva generativnim funkcionalizmom, a rad Givóna (1995, 2001), Hoppera (1987, 1992), Hoppera i Thompson (1980, 1984) te Langackerovu kognitivnu gramatiku (1987) svrstava u pravac koji naziva funkcionalizmom Zapadne obale, skraćeno FZO (engl. *West Coast Functionalism*) (Butler 2003a: xvii).

Funkcionalnih pristupa opisu jezika ima mnogo, a naglasak je u ovome radu na eksternom funkcionalizmu, prema kojemu ne postoje generalizirana sintaktička pravila, već je gramatika sinkronijski semiotički sustav u kojemu su formalne jedinice povezane sa semantičkim i pragmatičkim jedinicama.

4. Sistemska funkcionalna gramatika

Sistemska funkcionalna gramatika¹⁰ (Halliday 1985, 1994, Halliday i Matthiessen 2004, Fawcett 2010) bavi se ispitivanjem struktura većih jezičnih jedinica – teksta ili diskursa te pokušava spojiti strukturne obavijesti s drugim vrstama obavijesti¹¹, nastojeći stvoriti koherentan izvještaj o jezičnome djelovanju govornika (Trask 2005: 93).

SFG ima korijene u Saussurevoj misli od kojega preuzima poimanje jezika kao sustava¹². Teorijski opis slijedi tradiciju europskoga funkcionalizma (Halliday 1994: xxvi) i to osobito prašku funkcionalnu lingvistiku, dansku funkcionalnu lingvistiku (glosematiku), djela antropologa Malinowskog¹³, američkih antropologa Boasa, Sapira i Whorfa, dok je temelje gramatike postavio J. R. Firth.

Četiri osnovna načela praške funkcionalne lingvistike čine temelj ranog i suvremenog SFG-a (Young 2011: 625):

¹⁰ Naziv sistemska ili sustavska funkcionalna lingvistika (skraćeno SFL) (usp. Eggins 2004, Trask 2005, itd.) obuhvaća cjelokupnu teoriju koja se bavi različitim vidovima jezičnog opisa, kao što su fonologija, leksik, sintaksa.

U ovome radu koristi se naziv sistemska funkcionalna gramatika (SFG) kada se govori o gramatici ili sintaktičkom opisu jezika, a naziv sistemska funkcionalna lingvistika (SFL) isključivo kada se govori o negramatičkim vidovima teorije.

¹¹ Npr. društvenim obavijestima.

¹² Poimanje jezika kao sustava odražava se i u nazivu sistemska funkcionalna gramatika.

¹³ Najveći utjecaj Malinowskoga na razvoj SFG-a očituje se u funkcijama jezika.

- (i) jezik je mreža (engl. *network*) odnosa, što se oslikava u činjenici da su različite značajke i aspekti jezika međusobno povezani i ne postoje u izolaciji, tj. nisu odvojeni jedni od drugih;
- (ii) jezik je sustav sastavljen od podsustava koji se nalaze na različitim razinama ili su sačinjeni od različitih slojeva (engl. *strata*). Drugim riječima, svaki jezik sastavljen je od različitih razina, a na svakoj se razini ističu određene značajke jezika. Na leksikogramatičkoj razini primjerice naglasak je na proučavanju strukture jezika i vokabulara koji je odabran. Na semantičkoj razini naglasak je na načinu na koji gramatički uzorak (engl. *pattern*) ostvaruje različita značenja ovisno o sadržaju, stavu, itd.;
- (iii) u središtu interesa je funkcionalna priroda jezika, odnosno način na koji jezik otkriva različita značenja, njegova uloga i svrha;
- (iv) oblik (forma) izvodi se iz funkcije, što znači da je oblik (tj. struktura jezika) ukorijenjen u značenjima koje govornik/slušatelj želi prenijeti u procesu komunikacije.

Ove temeljne postavke praške škole preuzima britanski lingvist J. R. Firth, koji je „1930-ih i 1940-ih godina 20. stoljeća počeo pripremati tlo za nešto suvremeniji društveni pristup jeziku” (Trask 2005: 351).

Razvoj opće lingvistike u Velikoj Britaniji započeo je radom J. R. Firtha, koji je od 1944. do 1956. godine bio predstojnikom prve Katedre za lingvistiku na Sveučilištu u Londonu. Firth, koji je nekoliko godina živio u Indiji te proučavao indijske jezike, uveo je u lingvistiku novu i potpuno drugačiju perspektivu. Tradicija koju zasniva naziva se londonskom školom (engl. *London school*) (Young 2011: 626).

Osim što je dao važan doprinos proučavanju fonologije i prozodije u jezicima, Firth se također bavio i značenjem te je pod utjecajem poljskog antropologa Bronislawa Malinowskog razvio (ili barem ponudio temeljne nacрте) teoriju značenja u kojoj kontekst igra važnu ulogu, što je utjelovljeno u izrazu „značenje je uporaba u kontekstu”. Za Firtha je funkcija jezika usko vezana uz kontekst, u smislu da je u različitim situacijama govorniku/slušatelju na raspolaganju sustav opcija (izbora). Iako su se lingvisti i ranije zanimali za kontekst i utjecaj konteksta na izbor jezičnih jedinica, kod Firtha (1957: 11) po prvi put nalazimo kontekst kao dio lingvističke teorije, a takvo poimanje jezika preuzima i M. A. K. Halliday. Firthov student M. A. K. Halliday, koji je glavni predstavnik SFG-a, razvio je Firthove ideje, a prve postavke o gramatici objavljuje u radovima 1956., 1957., 1961. i 1966. godine. Prvi nacrti Hallidayeve gramatike nazvani su gramatika mjera i kategorija (engl. *Scale and Category Grammar*) (Halliday 1961), potom systemska gramatika (engl. *Systemic Grammar*) (Halliday 1970, 1978) i naposljetku systemska funkcionalna gramatika (engl. *Systemic Functional Grammar*) (Halliday 1985, 1994, Halliday i Matthiessen 2004). Ostali predstavnici SFG-a jesu R. Hasan, R. J. Martin, C. M. I. M. Matthiessen, dok su R. Quirk i R. Hudson sudjelovali u prvim inačicama razvoja SFG-a.

Važno je napomenuti da se SFG razvija u sličnom vremenskom okviru u kojem nastaje i generativna gramatika, koja je imala veliki utjecaj na razvoj lingvističke misli u to doba. Halliday (1978) iznosi ideje o jeziku kao funkcionalno organiziranom sustavu koji objašnjava uporabu u različitom kontekstu. Dakle, on iznosi stajalište i poimanje jezika kao društvene pojave, što je oprečno Chomskyevu viđenju jezika kao apstraktnog sustava koji je dio kognitivne moći pojedinca (Young 2011: 626). SFG se koristi sociološkim prije nego li psihološkim načinima opisa jezika, no i takav je opis jezika dio općeg kognitivnog okvira.

Nadalje, Chomsky nije smatrao da jezična funkcija utječe na jezični oblik, što je također u direktnoj opreci s načelima SFG-a. Za Chomskoga je poznavanje jezika značilo određeno stanje uma, poznavanje sustava pravila, prikaza i načela koja proizvode mislene prikaze i gramatiku. Suprotno tome, unutar SFG-a poznavanje jezika znači sposobnost odabira odgovarajućih resursa da bi se postigli određeni ciljevi (Young 2011: 627).

Trask (2005: 351–352) smatra da je SFG vjerojatno najrazvijeniji funkcionalistički pristup te da za razliku od većine drugih pristupa pokušava spajati čisto strukturne obavijesti s očitim društvenim čimbenicima u jedan objedinjeni opis.

SFG nastao je u uporabi i ne postoji izvan konteksta govornika/slušatelja koji se njime koristi. Takva gramatika prirodna je jer se svi vidovi mogu opisati u odnosu na to kako se jezik koristi.

Lingvistička teorija dijelom je šire teorije o društvenoj interakciji, a s toga je stajališta nužno gledati na jezik kao na nešto više od niza rečenica. Jezik je razmjena značenja u međuljudskom kontekstu koji određuje kreativnost jezika (Malmkjaer 2010: 177). SFG je posebno pogodan pristup za analizu teksta¹⁴, područja koje je, prema Trasku (2005: 352), izvan dohvata mnogih drugih pristupa.

Osim uz pragmatiku i analizu diskursa, SFG usko je vezan i uz semantiku. Odnos gramatike¹⁵ i semantike za Hallidaya (1994: xix) prirodan je, a ne proizvoljan (arbitraran) jer su oba apstraktni sustavi kodiranja. Nadalje, Halliday (ibid.) smatra da nema granice na kojoj gramatika prestaje a semantika počinje. Kao što odnos između gramatike i semantike nije proizvoljan tako ni značenje i oblik riječi nisu proizvoljni – oblik je povezan sa značenjima koja su kodirana u njemu.

4.1. Sydneyski model

Sistemska funkcionalna lingvistika obuhvaća dva velika jezična modela: tzv. sydneyski model i cardiffski model. Prvi model obuhvaća teorijska polazišta koja je

¹⁴ SFG analizira tekst kao cjelinu, a ne samo izolirane rečenice.

¹⁵ Halliday ovdje ne koristi naziv sintaksa, već gramatika jer smatra da se u formalnim lingvističkim teorijama koristi naziv sintaksa koji potječe iz područja filozofije jezika kako bi se uspostavila opreka s, a i odvojila takva teorija od semantike (Halliday 1994: xiv). Takvo odvajanje sintaktičkog opisa od semantičkog nužno je za apstraktnu i simbolički formuliranu teoriju jezika koja je sve jezične pojave nastojala matematički izraziti, a značenje se ne može lako svesti na formalni opis (iako je u lingvističkoj tradiciji bilo i takvih pokušaja, npr. u Bloomfieldovu bihevizizmu, komponencijalnoj analizi, itd.- usp. Sampson 1980).

postavio Halliday (1961), koji započinje s radom u Velikoj Britaniji te se 70-ih godina 20. st. seli u Australiju, gdje zasniva odsjek za lingvistiku pri Sveučilištu u Sydneyu. Otuda naziv sydneyjska ili australska funkcionalna lingvistika. Taj se pravac i dalje razvija u Velikoj Britaniji, a neki od predstavnika su Butler (2003a, 2003b), Martin (1992), dok je uz Hallidaya danas najznačajniji predstavnik Matthiessen (1995, 2010). Sydneyjska sistemska funkcionalna gramatika samo je jedan dio cjelokupnog lingvističkog modela sistemske funkcionalne lingvistike.

Za Hallidaya (1985, 1994) gramatika je i društvena i semiotička, a svi primjeri gramatičkoga opisa temeljeni su na jezičnoj uporabi. Jedna od temeljnih postavki SFG-a stoga jest da jezik treba proučavati u ovjerenim, stvarnim komunikacijskim situacijama, a ne na temelju osmišljenih rečenica (Stubbs 1996: 23), pa u začetnike korpusne lingvistike svakako valja ubrojiti i Hallidaya. Poput praške lingvističke škole, Hallidayeva gramatika predstavlja sintezu strukturalnih i funkcionalnih pristupa jeziku. Halliday gramatiku definira kao sustav izbora koji korisniku stoje na raspolaganju i koje govornik/pisac bira, ali ne *in vacuo*, već ovisno o kontekstu.

Tradicionalni (generativni) opis engleskoga jezika jasno razlikuje leksik od gramatike, argumentirajući da je moguće znati je li neka rečenica u danome jeziku ovjerena čak i kada ona nema smisla, za što se navodi često citirani primjer *Colourless green ideas sleep furiously* 'Bezbojne zelene ideje bijesno spavaju'. S time se ne slažu predstavnici SFG-a koji leksik i gramatiku vide kao dio kontinuuma te ju nazivaju leksikogramatikom (Halliday 1994: xiv). Hasan (1987, 1996) iznosi pretpostavke o povezanosti leksika i gramatike, navodeći da krajnje točke sustava izbora nisu leksičke opcije nego samo jedna leksička opcija. U tom smislu leksik predstavlja gramatičke izbore (Hunston i Francis 2000: 28). Hallidayeva leksikogramatika jedan je od važnijih pojmova za razvoj funkcionalne gramatike, a Halliday jedini među tradicijskim funkcionalistima ističe neodvojivost leksika i gramatike. Takvo shvaćanje također čini okosnicu netradicijskog funkcionalizma, tj. kognitivnih gramatika (Belaj i Tanacković Faletar 2014: 25).

SFG jezik vidi kao troslojnu (engl. *tristratal*) strukturu koju čine semantika (značenje), leksikogramatika (gramatički oblik, engl. *wording*) i fonologija (zvuk). Svaki sloj paradigmatički je sustav koji se sastoji od niza izbora s ulaznim uvjetom. Ako je taj uvjet zadovoljen, mora se načiniti uvijek jedan izbor. Izbori su ostvareni kao sintagmatske strukture. Te strukture sačinjavaju funkcije ili snopove funkcija (engl. *function bundles*). Funkcije su motivirane (nisu proizvoljne) mogućnostima koje ostvaruju. Stoga možemo reći i da je gramatički oblik motiviran značenjem. Jedina se arbitrarnost (proizvoljnost) pripisuje odnosu između sadržaja i izraza (između leksikogramatike i fonologije) (Halliday 2002: 262).

Halliday razlikuje tri jezične funkcije ili metafunkcije¹⁶ (engl. *metafunctions*):

- (i) ideacijsku funkciju;
- (ii) tekstnu funkciju;
- (iii) interpersonalnu funkciju.

¹⁶ O nastanku pojma *metafunction* i uporabi naziva usp. Fawcett 2011.

Ideacijska funkcija (engl. *ideational function*) prenosi semantički sadržaj dajući obavijesti o našem doživljavanju izvanjskoga svijeta (uključujući misli).

Ideacijska funkcija sastavljena je od dvije podsastavnice: doživljajne (engl. *experiental*) i logičke (engl. *logical*) funkcije. Doživljajna funkcija omogućuje izražavanje događaja (stvarnih ili nestvarnih) i sadržaja, a govorniku ili piscu omogućuje da izrazi: (i) načine na koje je sustav doživljaja predstavljen; (ii) postupke kojima se prenosi (materijalne ili akcijske, mentalne ili relacijske); (iii) različite sudionike i okolnosti koji su dijelom tih postupaka (Halliday 1994: 107), kao npr.:

(1) *Tom killed the intruder.*

Postupak koji se ostvaruje glagolskom skupinom *killed* 'ubio' u primjeru (1) materijalni je te ima dva sudionika. Jedan sudionik je vršitelj (engl. *actor*, tj. onaj koji vrši radnju) a ostvaruje se imenskom skupinom koja prethodi glagolskoj skupini. Drugi sudionik je cilj (engl. *goal*, tj. onaj koji *prima* radnju), a izražen je imenskom skupinom koja se u rečenici pojavljuje nakon glagola. U primjeru (1) doživljajno su prikazani djelovanje (*killed* 'ubio'), vršitelj (*Tom*) te cilj (*the intruder* 'uljez').

Logički podsustav bavi se načinima na koji su surečenice međusobno povezane. One su ponajprije povezane preko sustava koji opisuje vrstu ovisnosti među surečenicama. Logičko-semantički sustav također opisuje vrstu značenjskih odnosa među povezanim rečenicama (Eggs 2004: 258–259). Logičku podsastavnicu ideacijske funkcije možemo pojasniti sljedećim primjerom:

(2) *But, unfortunately after he did so he did not call the police.*

u kojemu je riječ o odnosu proširenja, što znači da se izvornoj rečenici (1) dodaju dodatne obavijesti (2). Dodavanje se ostvaruje veznikom *but* 'ali', koji ima logičku podfunkciju.

Tekstna funkcija (engl. *textual function*) povezuje različite jezične elemente koji se spajaju u koherentnu i kohezivnu cjelinu koja je povezana sa širim kontekstom govora ili pisma.

Tekstna funkcija osigurava relevantnost iskaza u danom kontekstu, što se ostvaruje koherencijom te kohezivnim obilježjima (elipsa, referenca, ponavljanje, veznik, kolokacija i tema). Navedena obilježja strukturalno ili leksički povezuju različite dijelove teksta.

Primjer (2) sadrži tri kohezivna obilježja koja povezuju dvije izjavne rečenice. Prvo je obilježje anaforička referenca ostvarena osobnom zamjenicom *he* 'on' koja drugu rečenicu povezuje s nominalnom skupinom *Tom* u prvoj rečenici. Drugo, logička podsastavnica ostvarena veznikom *but* iskazuje opreku u odnosu na prvu rečenicu. Treće, koherencija se ostvaruje s pomoću dodatka *unfortunately* 'nažalost' koji izriče sud o kulturološkim pretpostavkama (da u takvim situacijama treba nazvati policiju) (Young 2011: 629).

Interpersonalna funkcija (engl. *interpersonal function*) služi za uspostavljanje i održavanje društvenih odnosa. Njome se objašnjavaju različita značenja koja se odnose na govornika i slušatelja te njihovu međusobnu interakciju, kao i interakcija sa sadržajem koji se prenosi stavovima izraženima u diskursu (Young 2011: 629).

Ove funkcije kodirane su u jeziku te korisnicima jezika omogućuju da u iskazu kombiniraju različite funkcije. Svaka od metafunkcija realizira se različitim strukturama rečeničnog kompleksa. Ideacijski sadržaj realizira se imenskim i glagolskim skupinama i veznicima. Interpersonalna funkcija realizira se rečeničnim dodatkom, dok je tekstna funkcija ostvarena leksičkim i gramatičkim izborima referenci (Young 2011: 629).

Za imensku skupinu najvažnija je ideacijska funkcija, koja također ima dvije podsastavnice (doživljajnu i logičku). Doživljajnu podsastavnicu čine deiktička jedinica (engl. *deictic*), numerator (engl. *numerator*), epitet (engl. *epithet*), klasifikator (engl. *classifier*), stvar (engl. *Thing*¹⁷) i kvantifikator (engl. *qualifier*), dok logičku podsastavnicu čine premodifikator (PRM), glava (engl. *head*, H) i postmodifikator (POM).

(3)

<i>te</i>	<i>zadnje</i>	<i>tri</i>	<i>visoke</i>	<i>kamene</i>	<i>kuće</i>	<i>na</i>	<i>moru</i>
deiktička jedinica	numerator	epitet	klasifikator	stvar	kvalifikator		
PRM					H	POM	
ϵ		δ		γ		β	

Doživljajna sastavnica multivarijantna je struktura u kojoj svaka jedinica ima različitu funkciju unutar skupine, a logička jednovarijantna, tj. odnos između glave i premodifikatora jednak je odnosu između glave i postmodifikatora, što je vidljivo iz primjera (3).

Unutar SFG-a položaj (engl. *rank*) ima važnu ulogu. Halliday (2002: 43) jezičnu analizu započinje odozgo, tj. od najveće jedinice koja se sastoji od manjih jedinica, odnosno onih jedinica koje su neposredno na nižem položaju. Skalu (engl. *scale*) prema kojoj opisuje jedinice naziva položajem. Surečenica se sastoji od skupina/fraza, koje se pak sastoje od riječi, koje čine morfemi, itd. Skala položaja predstavlja osnovne realizacijske obrasce (Matthiessen 2010: 170). Funkcije jedinice na jednom položaju ostvarene su preko jedinica nižega položaja. Moguće je da se jedinice višega položaja spuste na niži položaj, no obrnuti postupak nije moguć. Mijenjanje položaja određenih jedinica Halliday naziva *rankshifting* (Halliday 2002: 43). Primjerice, prijedložna skupina (npr. *na moru*) može se spustiti na niži položaj i imati ulogu kvalifikatora unutar imenske skupine, tj. ponašati se kao riječ. Takav opis omogućuje analizu i vrlo složenih imenskih skupina i pokazuje da rečenice valja najprije analizirati kao skupine, a potom kao riječi.

4.2. Cardiffski model

Drugi pravac ili drugu generaciju razvoja systemske funkcionalne lingvistike predstavlja tzv. cardiffski model (i cardiffska gramatika kao jedan od dijelova cardiffske systemske funkcionalne lingvistike), koji za polazište uzima temeljne Hallidayeve (1961,

¹⁷ *Thing* je funkcionalna oznaka koja obuhvaća stvari, svojstva, situacije i pojave, pa stoga hrvatsku istovrijednicu *stvar* treba uzeti u najširem smislu.

1970, 1978) postavke o jeziku (tj. naglasak na društveno kulturološkom aspektu jezika) te ga nadopunjava stvarajući kognitivno interaktivni okvir za modeliranje jezika i njegove uporabe. Najznačajniji predstavnici ovog modela su Tucker (1998) i Fawcett (2005, 2010).

Cardiffska gramatika skup je radova male skupine lingvisti sa sveučilišta u Cardiffu koji djeluju pod vodstvom R. P. Fawcetta. Cardiffska gramatika razvila se iz dva razloga: (i) kako bi stvorila računalnu pohranu modela kojim generiramo tekst na engleskom (središnja jezgra rečenični je generator GENSYS, jezični opis je eksplicitan); (ii) kako bi pružila prikladno objašnjenje za iscrpan opis engleskih tekstova za potrebe podučavanja, stilistike, patologije govora i drugih primjena.

Cardiffska sistemska funkcionalna gramatika (CSFG) detaljnije opisuje jedinice i njihove položaje od sydneyjske gramatike. Predstavnici cardiffske gramatike proširuju imenske skupine te uvode nove sintaktičke jedinice koje nazivaju kakvoćnom skupinom (engl. *quality group*) i količinskom skupinom (engl. *quantity group*) te uvode i nekoliko vrsta klastera (engl. *cluster*) (Fawcett 2010: 62).

Fawcett (1980: 206) za imensku skupinu predlaže tri sustava mreža skupine koji se paralelno unose:

- (i) interakcijske uloge,
- (ii) kvantifikacijske uloge,
- (iii) logičke odnose.

Mreža interakcijskih uloga odnosi se na osnovnu ulogu referenta u interakciji (Fawcett 1980: 206). Realizacijska pravila različitih izbora generiraju oblike osobnih zamjenica i njihovih modifikacija. Sustav interakcijskih uloga razlikuje interakcijske, tj. [*interactant*] od vanjskih, tj. [*outsider*] uloga. Posljednje se odnose na osobe koje možda jesu prisutne u situaciji, ali kojima se ne obraća u trenutku izricanja imenskom skupinom. Za interakcijske uloge mreža prikazuje dva istovremena sustava. Prvi razlikuje izvršitelja/govornika, tj. [*performer*] od adresata/sugovornika, tj. [*addressee*]. Drugi sustav razlikuje koliko osoba sudjeluje u diskursu. Izbor uloge [*outsider*] vodi do mreže u kojoj se uspostavlja odnos zalihosti (engl. *redundancy balance network*) jer se odnosi na govornikovu procjenu sugovornikova znanja o referentu kako bi odlučio koliko podataka unijeti u iskaz. Prvi sustav unutar te mreže pruža izbore imenovanja, tj. [*naming*], klasifikacije tj. [*classification*] i traženja klasifikacije, tj. [*seeking classification*]. Obilježje [*naming*] odgovara izboru vlastitih imena, dok obilježje [*seeking classification*] odgovara upitnim zamjenicama. Drugo obilježje [*classification*] vodi do složenog niza daljnjih izbora dostupnih za referiranje na vanjske sudionike u diskursu. Jedan od izbora odnosi se na određenost (engl. *particularisation*), a drugi nudi izbore [*lexical classification*], tj. leksičku klasifikaciju i [*token classification*], tj. klasifikaciju obilježja. Posljednje se obilježje odnosi na semantiku zamjenica 3. lica, a obuhvaća obilježja poput: [*count*], tj. brojivo i [*mass*], tj. nebrojivo. Izbor [*lexical classification*] otvara daljnje mogućnosti klasifikacije vrste. Izbor obilježja [*cultural*] otvara složenu mrežu odnosa ili izbora određenih imenica u engleskome jeziku koje odražavaju kulturološku klasifikaciju entiteta u svijetu. Kulturološka klasifikacija dio je iskustvenog dijela značenja. Daljnji izbori vode do specifičnijih klasifikacija, kao npr. *louvre*

‘žaluzina’ se prema Fawcettovoj mreži klasificira s pomoću obilježja [*concrete, object, building, part, opening, for light, pivoted strips of glass*], pri čemu je zadnje obilježje završna točka u mreži odnosa. Takav pristup ilustrira povezanost leksika i gramatike. Izbor *ad hoc* klasifikacije ili otvara mogućnosti za izbor modifikatora i kvalifikatora unutar imenske skupine koja se sastoji od pronominalne glave (npr. *clever ones* ‘pametni’, *you in there* ‘ti unutra’). Govornik također može izabrati obje vrste klasifikacije pa dobiva imenicu + modifikator ili kvalifikator (npr. *clever girls* ‘pametne djevojke’). *Ad hoc* klasifikacija naziv je koji Fawcett koristi za klasifikaciju kvaliteta stvari na koju se imenska skupina odnosi. Te kvalitete mogu biti izražene kao modifikatori (pridjevski, imenski, participni) i/ili kvalifikatori (frazalni, obično prijedložni ili surečenični).

Mreža određenosti tj. [*particularisation*] istovremeno se otvara i kao klasifikacijska mreža. Početni izbori određeni su, tj. [*particularised*] i neodređeni referenti [*not particularised*]. Posljednje se obilježje odnosi na imenske skupine s neodređenim članom. Za određene se referente govorniku pružaju daljnji izbori. Govornik može pretpostaviti da sugovornik ima dovoljno (pred)znanja ili dovoljnu osnovu (engl. *base*) da može identificirati referent pa stoga može izabrati opciju [*basis assumed*] koja će rezultirati imenskom skupinom s određenim članom (npr. *the cars* ‘auti’) ili opciju [*basis not assumed*] koja otvara opcije lokalizacije (blizu ili daleko od govornika), čime se dobiva pokazna zamjenica (*those cars* ‘oni auti’) ili opciju povezanosti s posjedovateljem, što rezultira posvojnomo zamjenicom (*their cars* ‘njihovi auti’).

Paralelno s interakcijskom mrežom, kao što je već rečeno, otvaraju se još dvije mreže, a to su mreža kvantifikacijskih uloga i logički izbor. Mreža kvantifikacijskih uloga koja je po svojoj naravi iskustvena nudi izbor između kvantificiranih [*quantified*] i nekvantificiranih oblika [*non-quantified*]. Izbor [*quantified*] otvara daljnje izbore: apstraktna [*abstract*] ili mjerljiva [*measurable*] kvantifikacija koja može obuhvaćati ukupnost niza entiteta (*all/both/every* ‘svi/oba/svaki’), proizvoljan broj niza entiteta (*any/either* ‘bilo koji/jedan od’), nepostojanje entiteta (*no/neither* ‘nikoji/ni jedan’) ili djelomično postojanje entiteta (*some* ‘neki’). Odabirom obilježja [*measurable*] generiraju se glavni brojevi i njima srodni izrazi.

5. Zaključak

Iako je obzirom na opseg ovoga rada nemoguće dati iscrpnu usporedbu funkcionalnih teorija, zaključno će se iznijeti osnovne postavke po kojima se funkcionalne teorije međusobno razlikuju. Usporedba se temelji na sljedećim kriterijima¹⁸:

- (i) proučavanje (su)rečenice, govornoga čina ili teksta kao osnovne (sintaktičke) jedinice;
- (ii) naglasak na individualno-psihološkoj (kognitivnoj) ili društvenoj dimenziji jezika;
- (iii) primjenjivost teorije kao univerzalne teorije (tipološka usmjerenost proučavanju jezika).

¹⁸ Za detaljnu usporedbu funkcionalnih teorija v. Butler (2003a) i (2003b).

(i) GUR je bliža radikalnom formalizmu zbog činjenice da sebe vidi ponajprije kao sintaktičku teoriju, a izučava surečenicu kao sintaktičku jedinicu. Nasuprot tome, SFG bliži je radikalnom funkcionalizmu jer ne proučava rečenice u izolaciji već je objekt gramatičkoga opisa tekst (diskurs). FG zauzima mjesto između ovih dvaju pravaca. FG nije diskursna gramatika u smislu da potječe od analize teksta (kao što je to slučaj sa SFG-om), već nastoji razumjeti sistemska svojstva govornoga čina (minimalne komunikacijske jedinice). GUR polazi od predikata kao sintaktičko-semantičke jedinice, dok FG analizira govorni čin kao interakcijsku jedinicu u koju se predikat uklapa po potrebi. Jednaka važnost interpersonalne i reprezentacijske razine unutar FG-a u skladu je s poimanjem dvojne funkcionalnosti jezika unutar SFG-a. Za razliku od navedenih, konstrukcijska gramatika poima jezik (gramatiku) kao konceptualizaciju ili konstrukciju, a bavi se izučavanjem fraznih konstrukcija.

(ii) Jezikoslovci koji zagovaraju kognitivnolingvistički pristup smatraju da je jezična struktura motivirana diskursnim potrebama, odnosno da znanje o jeziku proizlazi iz njegove uporabe. Rad predstavnika SFG-a usmjeren je na jezik u društvenom kontekstu, dok se FG ograničava na sistemska gramatička promišljanja o društvenom značenju. SFG i FG imaju iste ciljeve, no SFG je manje usmjeren kognitivnom poimanju jezika, a više analizi teksta u društvenom kontekstu. FG sagledava individualno-psihološku dimenziju korisnika jezika, a ne društvenu dimenziju, kao što to čini SFG, iako su ove dvije dimenzije usko povezane jer je društvena interakcija posredovana individualnim sposobnostima/osobnostima korisnika jezika. GUR je od navedenih teorija najmanje društveno orijentirana.

(iii) FG i GUR tipološki su usmjereni opisi jezika kojima je namjera stvoriti opću teoriju jezičnih resursa, dok su SFG i KG usmjereni na opis pojedinih jezika, iako je u osnovi kognitivne gramatike shvaćanje kognitivnih struktura koje su zajedničke svim ljudskim jedinkama pa tako moraju postojati i zajedničke (tj. univerzalne) jezične strukture. No, valja istaknuti da se u novije vrijeme istraživanja unutar SFG-a okreću i međujezičnom poopćavanju pa tako nalazimo znatno veći interes za tipološka jezična proučavanja.

Literatura

- Bates, Elisabeth, Brian MacWhinney (1989) „Functionalism and the competition model”, *The Crosslinguistic Study of Sentence Processing*, ur. Elisabeth Bates i Brian MacWhinney, Cambridge, 3–73.
- Belaj, Branimir i Goran Tanacković Faletar (2014) *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika. Knjiga prva. Imenska sintagma i sintaksa padeža*, Zagreb, Disput.
- Butler, Christopher S. (2003a) *Structure and function. A guide to three major structural-functional theories. Part 1. Approaches to the simplex clause*, Amsterdam i Philadelphia, PA, Benjamins Publishing Company.
- Butler, Christopher S. (2003b) *Structure and function. A guide to three major structural-functional theories. Part 2. From clause to discourse and beyond*, Amsterdam i Philadelphia, PA, Benjamins Publishing Company.

- Chomsky, Noam (1957) *Syntactic Structures*, The Hague, Mouton.
- Chomsky, Noam (1965) *Aspects of the Theory of Syntax*, Cambridge, Massachusetts, MIT Press.
- Croft, William (1995) „Autonomy and functionalist linguistics”, *Language* 71, 490–532.
- Croft, William (2001) *Radical Construction Grammar: Syntactic Theory in Typological Perspective*, Oxford, Oxford University Press.
- Dik, Simon C. (1989) *The Theory of Functional Grammar: Part I. The Structure of the Clause*, Dordrecht, Foris Publishing.
- Dik, Simon C. (1991) „Functional Grammar”, *Linguistic Theory and Grammatical Description*, ur. Filip G. Droste i John Joseph, Amsterdam i Philadelphia, 247–275.
- Dirven, René, Vilém Fried (1987) *Functionalism in Linguistics*, Amsterdam, John Benjamins Publishing Company.
- Diver, William (1995) „Theory”, *Meaning as explanation: Advances in Linguistic Sign Theory*, ur. Ellen Contini-Morava i Barbara S. Goldberg, Berlin, 43–114.
- Dixon, Robert M. W. (1977) *Grammar of Yidin*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Eggins, Suzanne (2004) *An Introduction to Systemic Functional Linguistics*, London, Continuum International Publishing Group.
- Fawcett, Robin P. (1980) *Cognitive Linguistics and Social Interaction: Towards an Integrated Model of a Systemic Functional Grammar and the other Components of a Communicating Mind*, Heidelberg, Julius Groos Verlag i Exeter, University of Exeter.
- Fawcett, Robin P. (2010) *A Theory of Syntax for Systemic Functional Linguistics*, Amsterdam i Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.
- Fawcett, Robin P. (2011), osobna komunikacija s Annabelle Lukin, <https://mailman.cf.ac.uk/pipermail/sysfling/2011-June/000519.html>, posjet 10. studenog 2014.
- Fillmore, Charles J. (1988) „The mechanisms of construction grammar”, *BLS* 14, 35–55.
- Fillmore, Charles J., Paul Kay (1993) *Construction Grammar*, Berkeley, University of California Press.
- Fillmore, Charles J., Paul Kay, Mary Catherine O'Connor (1988) „Regularity and Idiomaticity in Grammatical Constructions: The Case of Let Alone”, *Language* 64, 501–538.
- Firth, John R. (1957) „A Synopsis of Linguistic Theory 1930–1955”, *Studies in Linguistic Analysis*, 1–32.
- Foley, William A., Robert, D. Van Valin, Jr. (1984) *Functional syntax and universal grammar*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Garcia, Erica (1979) „Discourse without syntax”, *Discourse and Syntax*, ur. Talmy Givón, New York, 23–49.

- Givón, Talmy (1995) *Functionalism and Grammar*, Amsterdam i Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.
- Givón, Talmy (2001) *Syntax. An Introduction. Vol. I.*, Amsterdam i Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.
- Goldberg, Adele E. (2006) *Constructions at Work. The Nature of Generalization*, Oxford, Oxford University Press.
- Greenberg, Joseph (1966) „Some universals of grammar with particular reference to the order of meaningful elements”, *Universals of Language*, ur. Joseph Greenberg, Cambridge, 73–113.
- Halliday, Michael A. K. (1956) „Grammatical categories in modern Chinese”, *Transactions of the Philological Society*, 177–224.
- Halliday, Michael A. K. (1957) „Some aspects of systemic description and comparison in grammatical analysis”, *Studies in Linguistic Analysis*, 54–67, pretisak: Webster, Jonathan (2002) (ur.) „The Collected Works of M. A. K. Halliday. On Grammar, Vol. I”, London i New York, 21–37.
- Halliday, Michael A. K. (1961) „Categories of the Theory of Grammar”, *Word* 17: 241–292, pretisak: Webster, Jonathan (2002) (ur.) „The Collected Works of M. A. K. Halliday. On Grammar, Vol. I”, London i New York, 37–95.
- Halliday, Michael A. K. (1966) „Some notes on ‘deep’ grammar”, *Journal of Linguistics* 2,1, 57–67, pretisak: Webster, Jonathan (2002) (ur.) „The Collected Works of M. A. K. Halliday. On Grammar, Vol. I”, London i New York, 106–118.
- Halliday, Michael A. K. (1970) „Language structure and language function”, *New Horizons in Linguistics*, ur. John Lyons, Harmondsworth, 140–165.
- Halliday, Michael A. K. (1978) *Language as Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning*, London, Edward Arnold.
- Halliday, Michael A. K. (1985) *An Introduction to Functional Grammar*, prvo izdanje, London, Edward Arnold.
- Halliday, Michael A. K. (1994) *An Introduction to Functional Grammar*, drugo izdanje, London, Edward Arnold.
- Halliday, Michael A. K., Christian M. I. M. Matthiessen (2004) *An Introduction to Functional Grammar*, treće izdanje, London, Edward Arnold.
- Hasan, Ruqaiya (1996) „Semantic networks: a tool for the analysis of meaning”, *Ways of Saying: Ways of Meaning*, ur. Carmel Cloran, David Butt i Geoffrey Williams, London, 104–131.
- Hasan, Ruqaiya (1987) „The Grammarian’s Dream: Lexis as Most Delicate Grammar”, *New Developments in Systemic Linguistics, vol. 1*, ur. Michael A. K. Halliday i Robin P. Fawcett, London, 184–211.
- Hengeveld, Kees, J. Lachlan Mackenzie (2008) *Functional Discourse Grammar. A Typologically-Based Theory of Language Structure*, Oxford, Oxford University Press.

- Hopper, Paul J. (1987) „Emergent grammar”, Berkeley Linguistics Society 13, 139–157.
- Hopper, Paul J. (1988) „Emergent grammar and the apriori grammar postulate”, *Linguistics in Context. Connecting Observation and Understanding*, ur. Deborah Tannen, Norwood, 117–134.
- Hopper, Paul J. (1992) „Times of the Sign: On temporality in recent linguistics”, *Time and Society* 1,2, 223–238.
- Hopper, Paul J., Sandra A. Thompson (1980) „Transitivity in grammar and discourse”, *Language* 56, 251–299.
- Hopper, Paul J., Sandra A. Thompson (1984) „The discourse basis for lexical categories in universal grammar”, *Language* 60, 703–752.
- Hunston, Susan, Gill Francis (2000) *Pattern Grammar*, Amsterdam, John Benjamins Publishing.
- Joseph, John E. (2002) *From Whitney to Chomsky. Essays in the History of American Linguistics*, Amsterdam i Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.
- Kaplan, Ronald M., Joan W. Bresnan (1982) „Lexical-Functional Grammar: A Formal System for Grammatical Representation”, *The Mental Representation of Grammatical Relations*, ur. Joan W. Bresnan i dr., 173–281.
- Kay, Paul, Charles J. Fillmore (1999) „Grammatical Constructions and Linguistic Generalizations: The What’s X Doing Y? Construction”, *Language* 75, 1–33.
- Kovačec, August (2007) „Ferdinand de Saussure i strukturalizam”, *Uvod u lingvistiku*, drugo izdanje, ur. Zrinjka Glovacki-Bernardi, Zagreb, Školska knjiga, 99–179.
- Lakoff, George (1987) *Women, Fire and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind*, Chicago, University of Chicago Press.
- Langacker, Ronald W. (1987) *Foundations of Cognitive Grammar: Theoretical Prerequisites, vol. I*, Stanford, California, Stanford University Press.
- Langacker, Ronald W. (1991) *Foundations of Cognitive Grammar: Descriptive Application, vol. II*, Stanford, Stanford University Press.
- Lyons, John (1981) *Language and Linguistics. An Introduction*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Malmkjær, Kirsten (2010) *The Routledge Linguistics Encyclopaedia*, treće izdanje, London, Routledge.
- Martin, James R. (1992) *English Text: System and Structure*, Philadelphia i Amsterdam, John Benjamins Publishing Company.
- Martinet, André (1964) *Elements of General Linguistics*, London, Faber i Faber.
- Mathesius, Vilém (1911) „On the potentiality of the phenomena of language”, *A Prague School Reader in Linguistics*, ur. Josef Vachek (1984), Bloomington, 1–32.
- Matthiessen, Christian M. I. M. (1995) *Lexicogrammatical Cartography*, Tokyo, International Language Sciences Publishers.

- Matthiessen, Christian M. I. M. i dr. (2010) *Key Terms in Systemic Functional Linguistics*, London i New York, Continuum.
- Michaelis, Laura A., Knud Lambrecht (1996) „Toward a Construction-Based Model of Language Function: The Case of Nominal Extraposition”, *Language* 72, 215–247.
- Mihaljević, Milan (1998) *Generativna sintaksa i semantika*, Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- Newmeyer, Frederick J. (1998) *Language form and language function*, Cambridge, Massachusetts, MIT Press.
- Pike, Kenneth L. (1982) *Linguistic concepts: An introduction to tagmemics*, Lincoln, Nebraska, University of Nebraska Press.
- Pollard, Carl, Ivan A. Sag (1994) *Head-driven phrase structure grammar*, Chicago, University of Chicago Press.
- Robins, Robert H. (1997) *A Short History of Linguistics*, London, Longman.
- Sadock, Jerrold (1991) *Autolexical Syntax*, Chicago, University of Chicago Press.
- Sampson, Geoffrey (1980) *Schools of Linguistics. Competition and Evolution*, London, Hutchinson Publishing.
- Stubbs, Michael (1996) *Text and Corpus Analysis – Computer Assisted Studies of Language and Culture*, Oxford, Blackwell Publishing.
- Trask, Robert L. (2005) *Temeljni lingvistički pojmovi, s engleskoga preveo Benedikt Perak*, Zagreb, Školska knjiga.
- Tucker, Gordon H. (1998) *The Lexicogrammar of Adjectives: A Systemic Functional Approach to Lexis*, London i New York, Cassell.
- Van Valin, Robert D. Jr. (2001) „Functional Linguistics”, *The Handbook of Linguistics*, ur. Mark Aronoff i Janie Rees-Miller, Oxford, 319–336.
- Van Valin, Robert D. Jr., Randy J. LaPolla (1997) *Syntax. Structure, meaning and function*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Young, Lynne (2011) „Systemic functional linguistics”, *The Routledge Handbook of Applied Linguistics*, ur. James Simpson, London i New York, Routledge, 625–637.

SUMMARY

Mirjana Borucinsky, Sandra Tominac Coslovich FORMAL AND FUNCTIONAL APPROACHES TO LANGUAGE: SYSTEMIC FUNCTIONAL GRAMMAR IN RELATION TO OTHER FUNCTIONAL AND COGNITIVE GRAMMARS

The aim of this paper is to present the *Systemic Functional Grammar* (SFG) (Halliday 1985, 1994, Halliday and Matthiessen 2004, Fawcett 2010) as one of the fundamental traditional functional theories. Following a brief introduction and a discussion of formal and functional approaches to grammar, we describe the development of SFG, its two main models (the Sydney and the Cardiff model) and the principal notions such as lexicogrammar, metafunctions, choice and rank.

Lexicogrammar describes the continuity between grammar and lexis whereby grammar represents a set of choices which the speaker/writer makes in a given context. According to SFG, language is functionally organized, and in such an organization metafunctions produce structures. Halliday considers metafunctions to be a property of all languages. There are three metafunctions: the ideational, textual and interpersonal. Just like a clause, or a sentence, a nominal group exhibits all three metafunctions. However, the most important metafunction for a nominal group is the ideational one, which consists of two subcomponents: the logical and the experiential component. The former describes *the premodifier* (PRM), *the head* (H) and *the postmodifier* (POM) while the latter consists of the *deictic*, the *numerator*, the *epithet*, the *classifier*, the *Thing* and the *qualifier*. The functions of a unit of a higher rank are realized through units of lower rank, which is referred to as *rankshifting*. For instance, a prepositional group can assume a lower ranking position and operate as a qualifier (i.e. word) within a nominal group.

Furthermore, the theory of SFG is compared with other traditional functional grammars such as *Functional Grammar* (Dik 1989, 1991), *Role and Reference Grammar* (Foley and Van Valin 1984, Van Valin and LaPolla 1997), *West Coast Functionalism* (Givón 1995, Hopper 1987, 1992, Hopper and Thompson 1980, 1984) and non-traditional, i.e. cognitive grammars (Lakoff 1987, Fillmore and Kay 1993, Kay and Fillmore 1999, Goldberg 1995, 2006, Michaelis and Lambrecht 1996, Croft 2001) in order to show the strengths of SFG when it comes to describing nominal groups. Due to the metafunctional analysis of nominal groups, SFG can account for very complex units of language.

Key words: *systemic functional grammar; traditional functionalism; non-traditional functionalism; lexicogrammar*